

การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489-2519

นางสาวจิตติมา พรอรุณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2538

ISBN 974-632-712-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I16588320

WOMEN'S RIGHTS MOVEMENT IN THAI SOCIETY, 1946-1976

Miss Jittima Pornarun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1995

ISBN 974-632-712-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489-2519

โดย

นางสาวจิตติมา พรอรุณ

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ ฤงสูวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาก บุนนาค)

.....
..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา)

.....
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิพาตา ยังเจริญ)

.....
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

จิตติมา พรอรุณ : การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 - 2519

(WOMEN'S RIGHTS MOVEMENT IN THAI SOCIETY, 1946-1976) อ.ที่ปรึกษา :

ผศ.ดร.สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 274 หน้า. ISBN 974-632-712-7

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงการเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ.2489-2519 โดยเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย และการดำเนินงานในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนไหวของการเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทยขณะนั้น

ผลการศึกษาพบว่า การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทยเกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีของสตรี 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยม ซึ่งการเรียกร้องสิทธิสตรีของทั้ง 2 กลุ่ม ดังกล่าว มีวิธีการก้าวหน้าขึ้นตามลำดับเวลาโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

สมัยฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม (2489-2500) จากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลให้ฝ่ายเสรีนิยมที่เคยเสนอความคิดเห็นผ่านทางหนังสือพิมพ์สตรีในยุคแรกเริ่ม ได้มีพัฒนาการขึ้น โดยมีการรวมกลุ่มสตรีทำการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรี ส่วนฝ่ายสังคมนิยมนั้นมีการเคลื่อนไหวเฉพาะการเผยแพร่แนวคิดผ่านทางข้อเขียนของปัญญาชนชาย

สมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์ (2501-2515) ในระยะแรกการเรียกร้องสิทธิสตรีของฝ่ายเสรีนิยมได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงการให้บริการทางด้านกฎหมาย ต่อมาเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มคลี่คลาย ฝ่ายเสรีนิยมจึงได้เริ่มต้นเรียกร้องต่อรัฐบาลให้แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีอีกครั้ง ในขณะที่การเผยแพร่แนวคิดของฝ่ายสังคมนิยมหยุดชะงักไป

สมัยประชาธิปไตยเบ่งบาน (2516-2519) การเรียกร้องสิทธิสตรีมีความคึกคักขึ้นมา ฝ่ายเสรีนิยมได้ดำเนินการหาแนวร่วมทั้งในสถาบันทางการเมืองและสาธารณชน ส่วนฝ่ายสังคมนิยมได้รับความสนใจจากปัญญาชนสตรีและมีการเคลื่อนไหวเผยแพร่แนวคิดสู่ชนชั้นล่างด้วย

การเรียกร้องสิทธิสตรีดังกล่าว มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งมีผลต่อการดำเนินงานของสตรีทั้ง 2 กลุ่ม กล่าวคือ ฝ่ายเสรีนิยมสามารถผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายหลายประการ ในขณะที่ฝ่ายสังคมนิยมต้องยุติบทบาทลงภายหลังเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

ภาควิชา ..... ประวัติศาสตร์ .....

สาขาวิชา ..... ประวัติศาสตร์ .....

ปีการศึกษา ..... 2538 .....

ลายมือชื่อนิสิต ..... จิตติมา พรอรุณ .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ....

C 410241 : MAJOR HISTORY

KEY WORD: : WOMEN'S RIGHTS/THAI SOCIETY

JITTIMA PORNARUN : WOMEN'S RIGHTS MOVEMENT IN
THAI SOCIETY, 1946-1976. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.
SUWADEE TANAPRASITPATANA, Ph.D. 274 p.p. ISBN
974-632-712-7

This thesis aims to study the movement for women's rights in Thai society during 1946-1976, that is from the end of World War 2 till the violent political incidents of 6 October 1976. Ideas about the inequality of the sexes, and the movement for women's rights in Thai society and its outcome, will be analysed, using evidence from various documents and interviews with women who played a role in the movement for women's rights during that period.

The study finds that the demands for women's rights in Thailand during the 1946-1976 period came from two groups of women : the liberals and the socialists. Both groups developed their strategies during this period, a period which may be divided further into three stages, namely : the country's postwar recovery (1946-1957), Sarit-style military dictatorship (1958-1972), and the flowering of democracy (1972-1976).

The period of postwar recovery saw Thailand becoming a member of the United Nations, a move which led to reforms to bring Thai law into line with the U.N. policy of promoting the status of women. The liberals, who used to limit themselves to advocating their views through women's journals, now formed a group which handed a proposal to the government to amend some laws concerning women. The socialists' activities were during this period confined to the propagation of their ideas through the writings of male intellectuals.

The period of Sarit-style military rule began with a lessening of the role of the liberals, owing to the strict political regime. The liberals were now confined to activities such as giving advice, spreading information on laws, and providing legal assistance, while the socialists had to stop all activities. When the political climate relaxed, the demands for women's rights began once more. The liberals asked the government to amend laws concerning women.

During the democratic rule of 1973-1976, demands for women's rights became much more lively. The liberals continued to build a united front within political institutions as well as among the public. The socialists attracted the interest of students and women intellectuals, and also female workers.

The movement for women's rights elicited both positive and negative responses from Thai society. The liberals were partially successful in pushing for the amendment of many laws, while the socialists were unable to achieve their objectives. Their activities were suppressed after the incidents of 6 October 1976.

ภาควิชา History

สาขาวิชา History

ปีการศึกษา 1995

ลายมือชื่อนิสิต *นิสิต* น.ค.ร.

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *ดร. อนุสรณ์*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวัสดิ์ ธนประสิทธิ์พัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัยมาด้วยดีโดยตลอด และความช่วยเหลือของ ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาก บุนนาค หัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ รองศาสตราจารย์ พิพาดา ยิงเจริญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลี พงษ์พงษ์สวัสดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำ ตรวจสอบความถูกต้องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และดร. ชีรวัด ณ ป้อมเพชร ที่ช่วยแก้ไขบทความภาษาอังกฤษ รวมถึงคณาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนความห่วงใยที่มีให้แก่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา และผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูล คำแนะนำต่าง ๆ จึงขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ ต้องขอขอบคุณกำลังใจทั้งหลายจากบรรดาญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ทั้งในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และในชมรมมหาวิทยาลัย-ชาวบ้าน ทุกท่านที่คอยถามไถ่ความก้าวหน้าของงาน ช่วยให้ผู้วิจัยมีความมานะ พยายาม เขียนงานวิจัยฉบับนี้ และขอบคุณคุณวินเพ็ญ ที่ช่วยการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วเป็นอย่างยิ่ง

ท้ายนี้ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ซึ่งสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

จิตติมา พรอรุณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 คำจำกัดความ	3
1.3 วัตถุประสงค์	5
1.4 สมมุติฐาน	5
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2. ยุคแรกของการเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย	7
2.1 การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยปฏิรูปประเทศ	7
2.1.1 สถานภาพของสตรี	10
2.1.1.1 การศึกษาของสตรี	11
2.1.1.2 การประกอบอาชีพของสตรี	14
2.1.1.3 กฎหมาย	15
2.1.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียกร้องสิทธิสตรี	17
2.1.3 วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรี	25
2.1.3.1 ชื่อเรียกร้องด้านการศึกษา	30
2.1.3.2 ชื่อเรียกร้องด้านการประกอบอาชีพ	32
2.1.3.3 ชื่อเรียกร้องด้านกฎหมาย	36

2.1.4	ปฏิบัติการตอบสนองจากฝ่ายชาย	39
2.2	การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยแรกเริ่มประชาธิปไตย	40
2.2.1	วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรี	43
2.2.1.1	ข้อเรียกร้องให้ปรับปรุงระบบ เศรษฐกิจ	44
2.2.1.2	เรียกร้องให้สิทธิทางการเมือง..	46
2.2.1.3	เรียกร้องให้สิทธิแก่พลเมือง ... ระดับล่าง	47
2.2.2	สถานภาพของสตรี	49
2.2.2.1	การศึกษาของสตรี	49
2.2.2.2	การประกอบอาชีพ	51
2.2.2.3	กฎหมาย.....	54
3.	การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทยสมัยฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม	62
3.1	สถานภาพของสตรีในช่วงหลังสงคราม	62
3.2	ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเรียกร้องสิทธิสตรี	66
3.2.1	องค์การสหประชาชาติกับการส่งเสริม สถานภาพสตรี	66
3.2.2	นโยบายภายในประเทศ	73
3.2.2.1	นโยบายทางการเมือง	73
3.2.2.2	นโยบายการศึกษา	76
3.3	การเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิดเสรีนิยม.....	83
3.4	ข้อเรียกร้องของฝ่ายเสรีนิยม.....	89
3.5	กระแสความคิดสังคมนิยม.....	96

3.5.1	การรับแนวคิดสังคมนิยมสู่ปัญญาชนไทย.....	96
3.5.2	การเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิดสังคมนิยม	102
4.	การเรียกร้องสิทธิสตรีไทยในสมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์	118
4.1	สถานการณ์ของสตรีไทยในสมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์	118
4.2	การเรียกร้องสิทธิสตรีภายใต้สถานการณ์ทางการเมือง ที่เข้มงวด	124
4.3	การเรียกร้องสิทธิสตรีในสถานการณ์ทางการเมืองที่เริ่ม คลี่คลาย	127
4.3.1	ปัจจัยที่สนับสนุนให้เรียกร้องสิทธิสตรี	127
4.3.1.1	สถานการณ์ภายในประเทศ.....	128
4.3.1.2	ปัญญาสากลว่าด้วยการจัดการ เลือกปฏิบัติต่อสตรี	129
4.3.2	วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรี	132
4.4	ปฏิกิริยาของสังคมทั่วไปต่อการขอแก้ไขกฎหมาย	140
4.5	ทัศนะของคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแก้ไขประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์	148
5.	การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยประชาธิปไตยเบ่งบาน	152
5.1	สถานการณ์ของสตรีไทยในสมัยประชาธิปไตยเบ่งบาน	152
5.2	ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเรียกร้องสิทธิสตรี	154
5.3	การเรียกร้องสิทธิสตรีของฝ่ายเสรีนิยม	156
5.3.1	วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรีของฝ่ายเสรีนิยม	157
5.4	การเรียกร้องสิทธิสตรีของฝ่ายสังคมนิยม	169
5.4.1	การแพร่หลายของแนวคิดสังคมนิยมในหมู่นักศึกษา	173

5.4.2	สาเหตุที่กลุ่มสตรีสนใจแนวคิดสังคมนิยม	178
5.4.3	การรวมกลุ่มสตรีที่รับแนวคิดสังคมนิยม	183
5.5	วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรีของฝ่ายสังคมนิยม	188
5.6	ข้อเรียกร้องของฝ่ายสังคมนิยม	202
5.7	การประสานงานกันระหว่างฝ่ายเสรีนิยมกับฝ่ายสังคมนิยม	210
5.7.1	การให้ความสำคัญกับหลักการด้านความ เสมอภาคระหว่างเพศ	213
5.7.2	คัดค้านการประกวดความงาม.....	215
5.7.3	การให้ความสนใจต่อปัญหาโสเภณี	218
6.	ปฏิกริยาทั่วไปของสังคมต่อการเรียกร้องสิทธิสตรี พ.ศ. 2516- 2519	225
6.1	ปฏิกริยาต่อการเรียกร้องสิทธิสตรีของกลุ่มเสรีนิยม	225
6.2	ผลการดำเนินงานเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิด เสรีนิยม	234
6.3	ปฏิกริยาต่อการเรียกร้องสิทธิสตรีของกลุ่มสังคมนิยม	241
6.4	ผลการดำเนินงานเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิด สังคมนิยม	248
7.	บทสรุป	252
	รายการอ้างอิง	259
	ภาคผนวก ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์	270
	ประวัติผู้เขียน	274

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงจำนวนสตรีที่สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473-2488	53
2 แสดงจำนวนบัณฑิตสตรีรุ่นแรกของคณะต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2475-2500)	78
3 แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาแยกตามเพศและคณะของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2490-2500)	79
4 แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาแยกตามเพศและคณะของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2490-2500)	80
5 แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาแยกตามเพศและคณะของ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหิดล) (พ.ศ. 2490-2500)	81
6 แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาแยกตามเพศและคณะของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2490-2500)	82
7 แสดงรายได้ต่อคนของเกษตรกรและชาวเมือง	172